

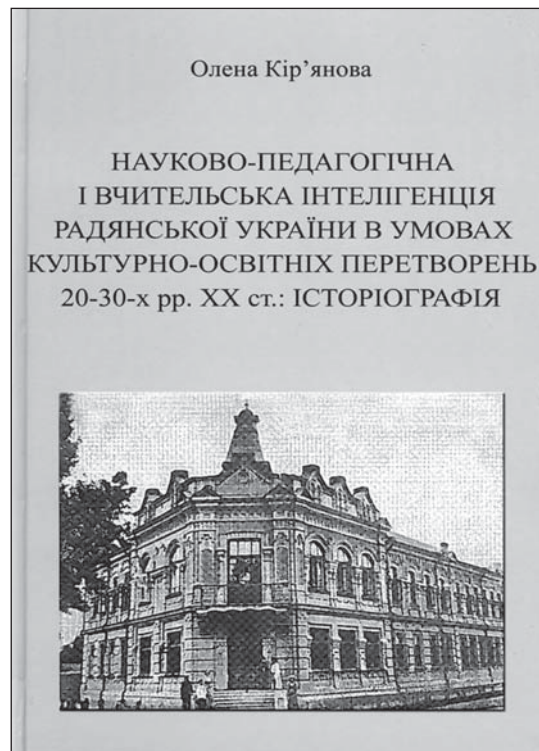
ДУХОВНІ КЕРМАНІЧІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ОЛЕНИ КІР'ЯНОВОЇ «НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА І ВЧИТЕЛЬСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ПЕРЕТВОРЕНЬ 20–30-Х РР. ХХ СТ.: ІСТОРІОГРАФІЯ». – ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ, 2013. – 224 С.)

Побачила світ монографія молодої дослідниці О. Кір'янової «Науково-педагогічна і вчительська інтелігенція радянської України в умовах культурно-освітніх перетворень 20–30-х рр. ХХ ст.: історіографія». Поява цього, без сумніву, важливого наукового видання стала, на нашу думку, помітною подією в українознавчих історіографічних студіях. Рецензентами монографії виступили відомі вчені-українознавці: В. Баран, П. Бондарчук і В. Ластовський.

У праці на основі комплексного міждисциплінарного підходу визначено особливості радянської, сучасної вітчизняної та української зарубіжної літератури в історичному дискурсі ХХ – початку ХХІ ст. щодо місця і ролі освітянської інтелігенції в соціокультурному житті держави на переломних етапах розвитку. Загалом вивчення, осягнення й оцінка історичних знань про роль і місце науково-педагогічної і вчительської інтелігенції радянської України в умовах культурно-освітніх перетворень 20–30-х років ХХ ст. є однією з актуальних проблем сьогодення. Адже аналіз сукупності історичних уявлень про цю групу інтелігенції періоду 1920–1930-х років дав змогу показати, що її діяльність, наукові та педагогічні надбання, знання, які мали визначальний вплив на відродження української загальноосвітньої та вищої школи, і до цього часу не втратили своєї значимості. Звернення до історіографічного аналізу проблеми значною мірою сприяє виявленню нових фактів і стимулює появу нових досліджень. Не виникає сумнівів щодо наукової новизни монографії, яка полягає у тому, що вперше у вітчизняній історичній науці комплексно осмислено та узагальнено досягнення радянської, сучасної вітчизняної та української західної історіографії про науково-педагогічну і вчительську інтелігенцію радянської України в умовах культурно-освітніх перетворень 20–30-х років ХХ ст. О. Кір'янова переглянула поняття, схеми, періодизацію радянської історіографії, визначила причини, які впливали на характер оцінок та історіографічних узагальнень радянських, закордонних та сучасних науковців. Виходячи з цього, авторці вдалося, на наш погляд, визначити мету і завдання теми дослідження, вдало поєднати його теоретичні та складові історичні частини.

Книга складається з передмови, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і переліку умовних скорочень.

У передмові О. Кір'янова зазначає, що педагоги завжди були духовними керманічами суспільства й, окрім своєї основної освітньої функції, виконували інші не менш важливі завдання. Саме вони формували світогляд учнів, виховували у молоді загальнолюдські цінності та власним прикладом показували, як повинна йти по життю гідна, високоморальна особистість. Тому і вчителі загальноосвітніх шкіл, і викладачі вищих навчальних закладів, і керівники

освіти своєю щоденною працею створюють фундамент для майбутнього нашої держави, саме від них залежить, чи буде на ньому зведено міцне монолітне суспільство.

Зокрема, Олена Леонідівна наголошує: «Про діяльність радянських педагогів я знаю не лише з наукових робіт колег та архівних матеріалів. Справа у тому, що мої дідусь та бабуся також були педагогами у Радянському Союзі. Мій дідусь, Василь Іванович Мовчан, у 1941 році закінчив Переяслав-Хмельницьке педучилище. Та наступного ж дня після випускного почалась Велика Вітчизняна війна і молодий педагог мусив іти не викладати, а захищати рідну землю. На фронті дідусь контузило, та він все одно не втрачав надію стати у ряди освітян. По завершенню війни він закінчив Київський вчительський інститут, потім педагогічний інститут і з 1949 року почав викладати. У той же час свою педагогічну діяльність розпочала і бабуся, Марія Порфірівна Мовчан. Разом із дідусем вони пройшли довгий викладацький шлях. Пережили сталінські часи, хрущовську відлигу, брежнєвський застій. Та незважаючи на те, хто був при владі, чою вимагала правляча верхівка від педагогів, мої дідусь і бабуся завжди лишалися вірними власним принципам та обстоювали загальнолюдські цінності. За це їх поважали колеги та учні, завдяки цьому їм вдалося виховати не одне покоління гідних та освічених людей. Перед виходом на пенсію дідусеві було присвоєно звання заслуженого вчителя України

та відмінника народної освіти. З тих непростих часів сплило багато води. На руїнах Радянського Союзу постала нова Українська держава. У суспільства змінилися пріоритети, цілі та шляхи їх досягнення. Незмінною лишилася тільки постать педагога. Як і раніше, освітяни скеровують молоде покоління у правильному напрямку, дають йому моральні та духовні орієнтири, прививають найкращі якості. І, звісно, дарують їм найцінніший скарб – знання» (с. 5–6).

У першому розділі монографії розкрито теоретико-методологічні засади дослідження, проаналізовано стан і ступінь розробки даної проблеми в історіографії, з'ясовано характер джерельної бази. Здійснено періодизацію найважливіших надбань, концептуальних положень і висновків для окреслення особистого внеску провідних дослідників (радянських, сучасних вітчизняних та закордонних) у нарощення знань у цій сфері. Застосовані загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження свідчать про те, що авторка намагалася комплексно відтворити еволюцію історичних уявлень із заявленої теми, проаналізувати історіографічні джерела, здійснити періодизацію історіографічних етапів та з'ясувати стан розробленості проблеми в радянській, сучасній вітчизняній та українській зарубіжній історіографії.

Другий розділ присвячений висвітленню основних концептуальних та методологічних підходів, які з'явилися в історіографії щодо українських вчителів у культурно-освітніх перетвореннях 20–30-х років ХХ ст., починаючи з 1920-х років і до сьогодення.

Важливим у розкритті теми монографії постає третій розділ, у якому проаналізовано науково-теоретичний рівень, методологічні тлумачення в працях радянських та сучасних українських дослідників щодо відображення участі науково-педагогічної інтелігенції в українізації вищої школи 1920–1930-х років.

У четвертому розділі здійснено дослідження висвітлених поглядів щодо діяльності науково-педагогічної та вчительської інтелігенції радянської України в умовах культурно-освітніх перетворень 20–30-х років ХХ ст. з позицій української зарубіжної історіографії. Загалом О. Кір'янова у своїй праці демонструє широку обізнаність з доробком дослідників (радянських, сучасних учених-емігрантів та українських діаспорних), які прямо чи опосередковано зверталися до

тематики, що її цікавить. Вона також подає зважену оцінку працям попередників.

У висновках О. Кір'янова сформулювала загальні результати наукового дослідження та оприлюднила власне авторське бачення цієї проблематики. Висновки свідчать про її професійну зрілість, здатність аргументовано формулювати теоретичні узагальнення на базі досліджуваного матеріалу.

Слід відзначити широку джерельну базу дослідження, яка використана в роботі. Дослідниця залучила до історіографічного аналізу періодику 1920–1930-х років, збірники документів, статистичні матеріали. Окрему групу історіографічних джерел представляють наукові, науково-популярні праці, навчальна, політична література та публіцистика, серед якої праці з історіографії та методології як українських, так і російських дослідників, а також значний масив історико-педагогічної літератури, яка на сучасному етапі значно впливає на оцінки та висновки істориків у цій сфері.

Як зазначає О. Кір'янова, «... переосмислення складних і суперечливих культурно-освітніх перетворень в радянській Україні 1920–1930-х років є необхідним для кожного з нас. Адже не знаючи історичної правди про минуле, ми не зможемо рухатися вперед та уникати помилок попередніх етапів розвитку. Усі члени суспільства, а особливо ті, хто керує нашою країною, мають урахувати уроки історії, щоб потім робити правильний вибір у прийнятті рішень та визначенні ефективних шляхів подальшої розбудови Української держави» (с. 6).

Таким чином, рецензоване українознавче дослідження є дуже важливим і на часі. Воно стане у нагоді викладачам, студентам, учителям, загалом усім, хто цікавиться вітчизняною історією та історіографією ХХ – початку ХХІ ст.

Юрій ФІГУРНИЙ

кандидат історичних наук,
завідувач відділу української етнології
ННДІУВІ

Оксана ВИСОВЕНЬ

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та культури України
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»